

Suriyeli Göçmenlerin Türk Vatandaşlığı Hakkındaki Görüş ve Beklentileri

Emrullah TÜRK*

ÖZ

Suriye’de yıllardır süren savaş, son yılların en büyük insani krizlerinden birine dönüşmüş vaziyettedir. Savaştan dolayı zorunlu kitlesel göçe maruz kalan Suriyelilerin büyük çoğunluğu Türkiye’ye yönelmektedir. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla düzensiz göç hareketlerinde bir çekim merkezi haline dönüşebilme riskinden dolayı 1951 tarihli Cenevre sözleşmesi’ne 1961 yılında *coğrafi sınırlama şerhi* koyarak taraf olmuştur. 1967 yılındaki değişikliğe rağmen coğrafi sınırlama şerhini günümüze kadar muhafaza etmiştir. Bu sebeple topraklarına yönelen 3,7 milyon Suriyeliyi geçici koruma statüsü’nde misafir olarak değerlendirmektedir. Bu süreçte hükümetler, sayıları hızla artan Suriyeli göçmenlerin uyum sürecini hızlandırmak için farklı alanlarda kamu politikalarını hayata geçirmektedir. Eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlardaki düzenlemelerin yanı sıra Türk vatandaşlığına geçirilmeyle ilgili tartışmalar son dönemde uygulanan göç politikasının sonuçlarındadır.

Suriyelilerin “misafir” ya da “geçici” olma hallerinin “kalıcılığa” dönüşme aşamasını temsil eden vatandaşlık verme/kazanma konusu son zamanlardaki en önemli tartışmalardandır. Suriyeli göçmenlere dair vatandaşlık tartışmaları zaman zaman alevlenmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesi, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de aldıkları ikamet izin süreleri 5 yılı geçmiş olsa da Türk vatandaşlığına başvuru için bir dayanak oluşturmayacağını göstermektedir. Bu konuyla alakalı olarak yapılan araştırmalar, Türk vatandaşlarının Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesine sıcak bakmamaktadır. Bu bağlamda, tartışmanın bir diğer tarafı olan Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık kazanma konusunda ne düşündüklerinin açığa çıkarılması da önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Suriye’de yaşanan çatışmaların artmasıyla birlikte Batman kent merkezine göç etmek zorunda kalan 20 Suriyeli göçmen ile nitel araştırma kapsamında yapılan derinlemesine mülakatlardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Çalışmada, Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık kazanma taleplerinin olup olmadığı gerekçeleriyle birlikte incelenmiştir. Ayrıca Suriyelilerin misafirlik ve gelecek beklentilerine dair görüşlerine de yer verilmiştir. Suriye’den kitlesel akının başladığı ilk yıllarda öncelikli beklentiler temel ihtiyaçlarının karşılanması yönündeyken, son yıllarda bu beklentiler çalışma hakkı, seyahat hakkı, mülkiyet hakkı gibi hususlarda ön plana çıkmaktadır. Araştırma bulguları, Suriyeli göçmenlerin çoğunun “misafir” olarak görülüyor olmaktan rahatsızlık duymadıkları ancak geleceğe dair belirsizliği ortadan kaldırmak için Türk vatandaşlığı kazanmayı istediklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Göçmenler, Türk Vatandaşlığı, Uyum Süreci

The View of Syrian Immigrants About Turkish Citizenship and Expectations

ABSTRACT

The war that has been going on for years in Syria has turned into one of the biggest humanitarian crises of the years. The vast majority of Syrians who have been subjected to forced mass migration due to the war go towards Turkey. Turkey became a party to the Geneva convention of 1951, which imposed a geographical limitation in 1961, due to the risk of becoming a center of attraction for irregular migration movements. Despite the change in 1967, the geographical limitation has kept the evil to the present day. Therefore, Turkey considers 3.7 million Syrians who turn to temporary protection in the territory of Turkey as a guest statute. In this process, governments are implementing public policies in different areas in order to accelerate the adaptation process of Syrian migrants, whose numbers are increasing rapidly. In addition to regulations in areas such as education, health and employment, discussions about registration to Turkish citizenship are the results of the recent migration policy.

One of the most important debates in recent years is the issue of citizenship, which represents the stage in which Syrians become “guests” or “temporary a into “permanence”. Citizenship debate sparks from time to time. Article 25 of the Temporary Protection Regulation. The article shows that although the residency periods of Syrian migrants in Turkey have been more than 5 years, they will not establish a basis for applying for Turkish citizenship. Research on this issue does not welcome Turkish citizens to give citizenship to Syrian immigrants. In this context, it is important to reveal what Syrian immigrants think about gaining citizenship, which is another side of the debate.

This study is based on the data obtained from the in-depth interviews conducted within the scope of qualitative research with 20 Syrian immigrants who had to migrate to Batman city center with the increase of conflicts in Syria. The study examined the reasons whether Syrian migrants had requests to gain citizenship. In addition, the views of Syrians about their guests and their future expectations are included. While the primary expectations of the mass influx from Syria begins with the basic needs, these expectations have come to the fore in matters such as the right to work, the right to travel, and the right to property. The research findings show that most Syrian migrants are not uncomfortable being seen as "guests" but want to gain Turkish citizenship to eliminate uncertainty about the future.

Keywords: Migration, Syrian Immigrants, Turkish Citizenship, Integration Process

* Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-2464-2556, dremrullahturk@gmail.com
Makalenin Gönderim Tarihi: 06.12.2019; Makalenin Kabul Tarihi: 30.12.2019

1. Giriş

İlticanın temel bir insan hakkı olarak tanımlanması, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı kararıyla ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde* yer almaktadır. Beyannamenin 14. maddesinde yer alan “herkes uğradığı zulüm sebebiyle başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görme hakkına sahiptir” (“UN”, 1948) ibaresi, ilticanın temel insan haklarından biri olduğunu göstermektedir. Bu maddenin uluslararası düzlemde hukuken bağlayıcılığına dair muğlak durum ise Cenevre Sözleşmesi'yle ortadan kaldırılmıştır. Birleşmiş Milletler nezdinde imzalanan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi (*Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*), temel insan haklarından biri olarak kabul edilen iltica hakkını kullanmak isteyen bireylerin hukuki statüsünün ne olacağı ve devletlerin yükümlülüklerinin çerçevesine ilişkin getirdiği açıklamalarla, iltica ve mülteci konularını evrensel bir düzleme taşımıştır. Bu sözleşmede mülteci** tanımı, sıfatı ve haklarına dair bilgilere yer verilmektedir (“The Refugee Convention”, 1951; 1). 1 Ocak 1951 öncesi Avrupa’da meydana gelen olayları merkeze alan; bu sebeple de tarih ve coğrafi sınırlar içeren ilk tanım, 1967 ek protokolü ile değiştirilmiş, tarih ve coğrafi sınırlar kısıtı kaldırılmıştır. Bu değişiklik mülteci tanımı evrensel bir nitelik kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, bu sözleşmeye 1961 yılında *coğrafi sınırlama şerhi* koyarak taraf olmuştur. Türkiye, 1967 yılındaki değişikliğe rağmen coğrafi sınırlama şerhini günümüze kadar muhafaza etmiştir. Türkiye'nin sözleşmeye coğrafi sınırlama şerhi ile taraf olma sebebi, coğrafi konumu sebebiyle şiddet ve çatışma yaşanan bölgelerden gelebilecek akınları engellemektir. Bu şerh sebebiyle sadece Avrupa ülkelerinden gelebilecek bireylere mülteci statüsü verilmektedir. Bu bağlamda Türkiye, coğrafi sınırlama şerhinden dolayı 2011 yılından beri topraklarında barınan Suriye vatandaşlarına mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü vermemekte bu bireyleri geçici koruma statüsünde misafir etmektedir. Bu statü ise üç kalıcı çözüm yolundan biri olan yerel entegrasyon ve nihayetinde vatandaşlık hakkı vermeyi kapsamamaktadır (Nurdoğan ve Öztürk, 2018; 1165-1170). Yakın coğrafyalarda yaşanan kargaşa, iç çatışma ve savaşların (Irak ve Suriye gibi örneklerde olduğu üzere) geçmiş yıllarda Türkiye'yi nasıl olumsuz tablolarla karşı karşıya bıraktığı bilinmektedir. Türkiye bu yüzden yaklaşık 3.7 milyon Suriye vatandaşını mülteci olarak değil, geçici koruma statüsünde misafir olarak değerlendirilmektedir.

Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olan ülkeler, geri göndermeme ilkesi gereği sığınma talebinde bulunan bireyleri doğrudan ülkelerine geri göndermemekte, insani gerekçeleri göz önüne alarak üçüncü bir ülkeye gönderilinceye kadar uluslararası koruma altında bulundurmaktadır. Ancak uluslararası koruma ihtiyacı içinde olmayanlar, bariyer veya insanlığa karşı suç işleyenler, savaş suçu ile ağır genel suç işleyenler mülteci statüsü kazanamamaktadır (Akçadağ, 2012; 37-39). Alan yazında ve farklı platformlarda Suriyelilerin mülteci, misafir, muhacir, göçmen ve sığınmacı gibi birçok kavram ile tanımlanıyor olması bu süreçte bir kavram kargaşası doğurmaktadır. Suriyelilerin çoğunlukla kitlesel olarak ve zorunlu bir şekilde ülkelerini terk etmiş olmaları sebebiyle yaşadıkları bu hakeretlilik *zorunlu ve kitlesel dış göç* adı altında değerlendirilebilir. Bu çalışmada, Suriyeliler tanımlanırken *kitlesel dış göçe maruz kalan göçmenler* ifadesinin yeterli olacağı düşünülmektedir. Ancak çalışma boyunca bu ifade, *Suriyeli göçmenler/göçmen* şeklinde kısaltılarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın benimsenmesinde, Türkiye'nin yasal olarak Suriyeli mülteci statüsünde değerlendirmemesi ve çalışmayı bir kavram tartışması içine çekmeme anlayışı belirleyici olmuştur.

Nihai olarak tüm bu açıklamalar doğrultusunda araştırmanın temel amacı, Türkiye’de geçici koruma statüsündeki Suriyeli göçmenlerin “misafirlik” ve “vatandaşlık” olgularıyla ilgili yaklaşımlarını ortaya koymaktır. Bununla birlikte, Suriyeli göçmenlerin ülkelerindeki savaşın bit(iril)memesi ve Türkiye’de “misafir” olma halinin daha ne kadar süreceğine ilişkin belirsizlik, bu bireylerin Türk vatandaşlığı kazanma beklentilerini arttırmaktadır. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin geleceğe dair beklentilerinin açığa çıkarılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmada ortaya çıkan sonuçlara dayanarak Türkiye'nin ulusal ve

* İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 30 maddeden oluşmaktadır. Hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması amacıyla devletlerin imzaladığı bu beyanname, ortak ideal ölçüler olarak kabul edilmektedir.

** 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci sıfatı “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku sebebiyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır” şeklinde ifade edilmektedir.

uluslararası siyasi arenada Suriye savaşının yarattığı olumsuz sonuçları temel insan hakları ölçeğinde ele alarak kendi lehine nasıl çevirebileceğine dair çözüm önerilerine de yer verilmektedir.

2. Türkiye’de İltica Hukuku

Kamu politikaları, toplumsal alanda yaşanan sıkıntılarla alakalı hükümet tarafından alınan kararlara rehberlik eden ölçüt, değer ve genel ilkelere dayanmaktadır. Eğitim, çevre, enerji, savunma, güvenlik, dış işleri, göç gibi birçok alanla ilgilidir (Usta, 2013; 78-81). Bir başka ifade ile kamu politikaları, yönetimde pozisyonu olan veya yönetimi etkileyen kişiler tarafından alınmış olan kararlar, yükümlülükler ve yapılmış olan etkinliklerin bir bütünü (Gerston, 2002; 3) olarak değerlendirilebilir. Türkiye Cumhuriyeti, Suriye’de yaşanan savaş ve sonrasında karşı karşıya kaldığı kitlesel göç akınlarının etkisiyle gözden geçirilmiş, iyi teşkilatlanmış bir göç yönetim sistemi ile birlikte daha güçlü temellere dayandırılan bir kamu politikasına ihtiyaç duymuş (Örselli ve Babahanoglu 2015; 2066) ve Suriye’de yaşanan savaşın yarattığı insani krizin ardından toplumsal alanda yaşanabilecek muhtemel sıkıntıları önlemek için uluslararası göçe dair kamu politikasını revize etmiştir. Bu kapsamda, 2013 yılında göçmenlerin statülerine dair 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu; 2016 yılında yabancı işgücü istihdamının sağlanabilmesi için 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu ile eğitim alanında 2014/21 sayılı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi (TBMM, 2019; 31-40) bu alanda yapılan düzenlemelerden bir kaçını oluşturmaktadır.

Türkiye, Suriye’de yaşanan gelişmeler karşısında başlangıçtan bu yana “*Açık Kapı*” politikası uygulamaktadır. Özde, geçici koruma statüsündeki Suriyeli misafirlerinin değişen şartlara karşı uyumunu hızlandırmak, genelde ise tüm göçmenlerin uyum süreci için bir takım değişiklikleri hayata geçirmektedir. Son dönemlerde başta eğitim, istihdam ve sağlık alanları olmak üzere birçok alanda yeni politikanın uygulamaya koyulması, uluslararası göçe dair düzenlemelerin birer sonucudur. Bu düzenlemelerde temel gaye, göçmenlerin bir takım temel haklardan yararlanmak suretiyle değişen şartlara intibaklarını kolaylaştırmaktır. Son zamanlarda, zaman zaman yükselen vatandaşlıkla ilgili tartışmalar da bu sürecin hukuki boyutunda gerçekleşmektedir.

Bu bağlamda, göçmenlerin uyum süreci hukuki, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere 3 temel ölçüte dayanmaktadır. Hukuki ölçüt; göçmenlerin göç ettikleri ülkenin vatandaşlarıyla aynı yasal haklara sahip olmasını, ekonomik ölçüt; göçmenlerin yaşamlarını idame ettirebilecek geliri elde etmesini, çalışma imkânına sahip olmasını, sosyo-kültürel ölçüt ise göçmenlerin dışlanmadan, ayrımcılığa uğramadan sosyo-kültürel yapıyla ilişki kurmasını ifade etmektedir (Yıldırım vd., 2017; 112). Türkiye, uyum sürecine ilişkin politikalarını belirlerken “*Ne asimilasyon ne de entegrasyon; göç edenler ile göç edilen yerdeki toplulukların gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon*” düsturu ile hareket etmekte, uyum politikalarını da yabancıların kültürel kimliklerinden vazgeçmeden ev sahibi topluma uyum sağlamalarını destek sunma üzerine kurmaktadır (GİGM, 2015; 25).

Türkiye, kitlesel akınların devam etmesiyle birlikte hukuki alanda bir takım değişikliklere gitmiştir. Bu kapsamda iltica hukuku alanında ilk yasal düzenleme 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur (YUKK). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 1. maddesinde kanunun amacı 91. maddesinde ise *Geçici Koruma* tanımı yapılmaktadır (YUKK, m.91). Geçici koruma statüsü ile silahlı çatışma, yaygın şiddet ya da sistematik veya yaygın insan hakları ihlalleri sebebiyle kitlesel olarak ülkelerinden kaçan bireylere, geçici koruma kapsamında istisnai nitelikte olağanüstü hal şartlarında ve sınırlı bir süre için çözüm bulunmaktadır (Goodwin-Gill & McAdam, 2007, akt. Kaya & Eren, 2014; 35). Bu statü, Avrupa’nın farklı zaman dilimlerinde yaşadığı krizler karşısında geçici bir çözüm yolu olarak gördüğü ve Suriye savaşıyla birlikte Türkiye’nin de deneyimlediği bir ara formül gibi durmaktadır. Türkiye, Geçici Koruma Yönetmeliğin 6. maddesiyle de geri gönderme yasağını (*non-refoulement*) düzenleyerek iltica hukukunun en temel ilkelerinden birine uymaktadır. Türkiye bir yandan geri gönderme yasağına uymakta bir yandan da coğrafi şerh sebebiyle Suriye’den gelen bireyleri mülteci olarak değil geçici koruma statüsünde misafir olarak görmektedir.

Suriye’de yaşanan savaşın uzun sürmesi ve ne zaman bit(iril)eceğine dair belirsizlikten dolayı son yıllarda Suriyeli göçmenlerin vatandaşlığa geçirilebileceğine dair tartışmalar yürütülmektedir. Literatürde Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına geçişini konu edinen çalışmalarda (Yıldız, 2017; Erdoğan, 2018;

Amman&Altındış, 2019), ev sahibi toplumun Suriyelilere vatandaşlık verilmesine sıcak bakmadığı; Suriyeli göçmenlerin ise Türk vatandaşlığı kazanmaya istekli olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır. Ancak, Türkiye'nin vatandaşlık kanunu ile Suriyelilere sağlanan geçici koruma statüsünden kaynaklı engeller, Türk vatandaşlığına geçişin kolay olmadığını göstermektedir. İstisnai durumlar dışında kitlesel olarak vatandaşlığa geçirilme halinin söz konusu kanunda bir takım düzenlemelerle gerçekleştirilebileceği ayrıca vatandaşlığa geçişin ekonomik, sosyal, siyasi gibi birçok boyutu olan grift bir konu olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına geçişi hususu, ilerleyen dönemde en önemli gündem maddelerinden biri olmaya adaydır.

3. Türkiye'de Vatandaşlık Hukuku

Vatandaşlık kavramı, etimolojik olarak Antik Yunan'daki şehir devletlerini işaret eden "cite" ya da "city" sözcüğünden türetilerek, şehir devletine mensubiyeti belirten "citizen" ya da "citoyen" kelimesinden doğmuştur (Polat, 2011; 129). En yalın ifadeyle vatandaşlık, birey-devlet arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuki bir bağ (Aybay, 2008; 4; Güney ve Konak, 2016; 119) veya siyasete katılım ve temsil edilebilme hakkına sahip olunan statü (Baylis, Smith&Owens, 2010) olarak tanımlanabilir. Vatandaşlık, devletin hâkimiyet alanı ve gücüne karşılık, ulusun tüm fertlerinin eşit olarak görüldüğü ve devletten istedikleri haklar ölçüğünde gelişmiştir (Yıldız, 2017; 40). Vatandaşlık, Batı siyasal anlayışı içinde icat edilmiş bir kavram olmasına rağmen modernleşmenin etkisiyle Batı tipi anayasal ilkelerin benimsenmesi sonucu, Batı dışındaki toplumların da siyasal geleneklerinin bir parçası haline dönüşmüştür (Brubaker, 2009; 43-45). 20. yüzyılda ise vatandaşlık, yasal ve siyasal hakların yanında sosyal hakları da içerecek şekilde tanımlanmaya başlamıştır (Marshall, 1950; 20). Tarih boyunca vatandaşlık, bireyler tarafından talep edilen bir haklar kategorisinde yer alırken aynı zamanda devletler tarafından verilen bir statü ve kimlik niteliğinde olmuştur (Polat, 2011; 129). Ulus devletlerin meşruluğu da kolektif kabul bağlamında, bir yönüyle vatandaşlarına sağladığı faydalara bağlı olarak sürdürülebilir olmaktadır (Brubaker, 1992).

Hukuki, siyasi ve kültürel gibi birçok boyutu olan vatandaşlık kavramının Türkiye Cumhuriyeti Anayasasındaki karşılığı "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir" (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m.66, 1982) şeklindedir. Buna göre, Türk vatandaşlığının soy bağına dayalı olduğu ve belli şartlarla kazanıldığı belirtilmiştir. Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin usul ve esaslar 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) ve ilgili mevzuat kapsamında düzenlenmiştir. Bu kanuna göre Türk vatandaşlığı doğumla veya sonradan kazanılır. Sonradan kazanılan vatandaşlık yetkili makam kararıyla, evlenme yoluyla, evlat edinilme veya seçme hakkı ile kazanılabilir. Vatandaşlık 5901 sayılı kanunun 7'inci maddesinde "Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır" şeklinde düzenlenmiştir. TVK'nın 8. maddesine göre, Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumundan itibaren Türk vatandaşıdır. TVK'nın 11. maddesine göre vatandaşlık kazanmak isteyen yabancılarda ergin olma, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etme, sağlık şartlarının tehlike yaratmaması, iyi ahlak sahibi olma, yeteri kadar Türkçe konuşabilme gibi şartlar aranmaktadır.

Yabancıların Türk vatandaşlığı kazanabilmeleri TVK'nın 16.maddesinde evlilik yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. Bu konuda bir diğer uygulama ise yakın zamanlarda hayata geçirilmiştir. 12.01.2017 tarihli ve 29946 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2016/9601 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile yabancıların Bakanlar Kurulu kararı ile istisnai olarak Türk vatandaşlığı kazanabileceği durumlara önemli yenilikler getirilmiştir (Yıldız, 2017; 51). Buna göre, Türkiye'de belirli limitlerin üstünde yatırım gerçekleştiren, bankalarda mevduat tutan, istihdam olanakları yaratan ya da taşınmaz satın aldığı ilgili bakanlıklarca tespit edilen yabancılar Türk vatandaşlığı kazanabilmektedirler.

Türkiye'de son zamanlarda Suriyeli göçmenlere dair vatandaşlık tartışmaları zaman zaman alevleniyor olsa da Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25'inci maddesine göre "Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz;

uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlanmaz? şeklindeki ifadeler, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de aldıkları ikamet izin süreleri 5 yılı geçmiş olsa da Türk vatandaşlığına başvuru için bir dayanak olarak kullanılmayacağını göstermektedir. Suriye topraklarından başta güvenlik endişesi olmak üzere ulaşım kolaylığı, Türkiye’ye güven, Türkiye’deki şartların diğer ülkelere göre daha iyi olması ve dini-kültürel yakınlık gibi (Afad, 2017; 29-31) birçok sebepten dolayı yaşanan kitlesel akınlar karşısında Türk hükümetlerinin göç yönetimi politikasının ana eksenini belirleyen, İçişleri Bakanı’nın ifade ettiği gibi *ensar-muhacir* anlayışıdır (T24 haber, 2019). Bu anlayış, göç yönetimi politikasında Batılı enstrümanların çerçevesi içinde kalınmak zorunda olunmadığını göstermesi bakımından dikkate şayan bir durumu ortaya koymakta ve sosyo-kültürel, ahlaki ve dini değerlerin bu konuda daha farklı bir perspektifi ortaya koyduğuna işaret etmektedir.

Suriyeli göçmenlerle ilgili toplumsal kabul ve vatandaşlık kazanmalarına dair çalışmalara bakıldığında; Erdoğan’ın (2014; 4-5) göçmen akınının başladığı ilk yıllarda yürüttüğü çalışmada, Türkiye’de Suriyeliler konusunda zaman zaman ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, nefrete varan olumsuz tavırlara rağmen genelde toplumsal kabul düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte çalışmada toplumsal kabulün ucu açık, sonsuz ve bugünkü hali ile sürdürülebilir bir durum olmadığı ve sınırlarına dayandığı uyarısına da yer verilmektedir. Geçen yıllar içinde toplumsal kabul düzeyinin Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı verilmesi tartışmalarıyla birlikte değiştiğini göstermektedir. Yine Erdoğan’ın (2018) bu konuda yürüttüğü çalışma, Türk toplumunun Suriyelilere vatandaşlık verilmesine hiç sıcak bakmadığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Quadir ve Çimen (2018) tarafından Konya’da yapılan çalışmada elde edilen bulgulara göre Türk vatandaşları, ekonomik, sosyal ve güvenlik açısından riskler oluşturduğu gerekçesiyle Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesine sıcak bakmamaktadır.

Bir başka çalışmada (Gülyazar, 2017; 688-702) ise Suriyelilerin Türk vatandaşlığına bakışı ile Suriyelilerin Türk vatandaşı olmasına Türklerin bakışı karşılıklı olarak analiz edilmektedir. Bu çalışmaya göre Suriyeliler, ticari faaliyetlerini rahatlıkla sürdürebilmek, geri gönderilme korkusu yaşamamak, Türkiye’ye aidiyet bağlarını arttırmak ve istedikleri yerlerde rahat rahat çalışarak Türkiye ekonomisine daha fazla katkı sağlayabilmek için Türk vatandaşı olmak istemektedir. Suriyelilerin aksine Türk halkı ise Suriyelilere vatandaşlık verilmesine çok büyük oranda karşı çıkmakta, misafirliğin kalıcı olmasını istemediklerini ve savaş bittiği takdirde ülkelerine dönmelerinin imkânının sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Çiftçi’nin (2018: 2253) Türkiye genelinde 1614 birey ile gerçekleştirdiği çalışmada ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyelilere karşı önyargılı olmadıkları ve çalışma hakkı verilmesi/suçla meylli olmamaları konularında daha olumlu tutum/algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Öte yandan, Suriyelilere vatandaşlık hakkı verilmesi/birlikte yaşama ve empati kurma konularında ise daha olumsuz tutum/algıya sahip oldukları saptanmıştır. Apak’ın (2015; 133-138) Suriyelilerin gelecek beklentileriyle alakalı çalışmada da göçmenlerin % 76,5’inin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı istediği, ayrıca vatandaşlık eğiliminin cinsiyet, eğitim düzeyi ve etnik kökene göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre, erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla vatandaş olmayı daha fazla arzuladıkları ve katılımcılar arasında eğitim seviyesi yükseldikçe Türkiye vatandaşı olma arzusunda azalma olduğu, eğitim seviyesi yüksek bireylerin ya kendi ülkelerini ya da daha gelişmiş ülkeleri seçtikleri tespit edilmiştir. Bu konuya dair yapılan çalışmalarda elde edilen bulguların önemli ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Türk vatandaşlarının Suriye vatandaşları ile ilgili toplumsal kabul düzeyi yüksek olsa bile bahse konu *vatandaşlık hakkı kazanma* olduğunda, olumlu yaklaşımın olumsuz bir hale dönüştüğü görülmektedir. Nihai olarak bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran yanı ise; Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığı kazanma hususundaki görüşlerinin yanında misafirlik ve geleceğe ilişkin yaklaşımlarını aktarma ve bu sürece dair öneriler geliştirme çabası içinde olmasıdır.

Son zamanlarda Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığı kazanmalarına ilişkin tartışmaların artması hem bu konuya ilgiyi arttırmakta hem de yetkililerin zaman zaman açıklamalarla halkı bilgilendirmesini zaruri kılmaktadır. Bu amaçla İçişleri Bakanı Soylu, Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığı kazanmalarına ilişkin bilgilendirme toplantısında “*Bugün Türkiye’de geçici koruma statüsünde 3 milyon 639 bin 284 Suriyeli var. Bugüne kadar çocuklar da dâhil olmak üzere 92 bin 280 Suriyeliye vatandaşlık verildi. Bunların 47 bini ergin, 45 bin 280’i çocuk*” (T24 haber, 2019) şeklinde bir beyanda bulunmuştur.

Vatandaşlık hukukuna ait kuralların, kültür ve medeniyet anlayışımız açısından değerlendirilmesinin sosyolojik bir gereklilik olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu çerçevede Türkiye halkının, yabancı ülke insanları ile birlikte yaşama kültürü, Osmanlı'dan beri, yeniden hareketlenmeye başlamaktadır. Suriye'deki belirsizlik devam ettiği sürece Suriyeli göçmenler arasından Türk vatandaşlığı kazananların sayısının her yıl artacağı öngörülmektedir.

Suriyelilerin misafirlikten vatandaşlığa geçiş süreci, toplumsal kabul düzeyinin değişiminde belirleyici olmaktadır. Ev sahibi konumunda olanların çoğunluğunun Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesine sıcak bakmadığı bir denklemde, böyle bir tavrın altında yatan sebeplerin araştırılmasına ihtiyaç vardır. Bunun yanında Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık konusunda ne düşündükleri, neden vatandaşlık isteyip neden istemedikleriyle ilgili verilerin bilimsel yollarla toplanması son derece önemlidir. Ayrıca vatandaşlık talebi dışında, onların gelecek beklentileri de bu süreçte dikkate alınması gereken bir başka konudur. Bireylerin gelecek beklentisi, içinde yaşadığı ortam ve karşı karşıya kaldığı güçlüklerle ilgilidir. Suriye krizinin olumsuzluklarını farklı düzeylerde hissedenler, gelecek planları yapma konusunda zorluk çekebilme, geleceğe dair olumsuz beklentiler içine girebilmektedir. Ancak göçmenlerin çoğuna ilham veren ortak hayal daha iyi bir gelecek beklentisidir. Özellikle, Suriye probleminin halledilememiş olması, Suriyelilerin kesin kararlarını veremeyişlerinde önemli bir faktördür. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin gelecek beklentisi veya algısının da bu açıdan bilimsel yollarla açığa çıkarılması büyük önem arz etmektedir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de "misafirlik" ve "vatandaşlık" hususlarındaki bakış açılarını derinlemesine inceleme imkânı sağlaması açısından nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Nitel araştırmalar, insanların hayatı ve dünyayı nasıl anlamlandırdıklarıyla, anlamın nasıl inşa edildiğiyle alakalıdır. Bundan dolayı nitel araştırmanın öncelikli amacı bu anlamları açığa çıkarmak ve yorumlamaktır (Merriam, 2013: 24). Bu yöntemin ilk ve en önemli adımı, araştırmanın hangi sorulara cevap aradığı ve sorulara verilen cevapların niteliğinin ortaya konmasıdır (Kümbetoğlu, 2012; 34). Nitel araştırmada sadece sayısal olmayan ve yapılandırılmamış verilerin kullanılmasından öte daha genel ve çalışma ilerledikçe çok daha belirginleşen araştırma soruları (Punch, 2011; 30) yer almaktadır. Buradaki amaç, katılımcıların düşüncelerini ortaya çıkararak derinlemesine bilgiler elde etmektir. Bu sebeple araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden olan "mülakat" en uygun veri toplama tekniği olarak belirlenmiştir. Bu teknik, sorularda değinilmeyen bazı konuların ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta ve yeni eklemelere imkân sağlamaktadır. Bundan dolayı araştırma, konunun görüşme akışına göre yeni sorularla derinlemesine irdelenmesi ve bilgi çeşitliliğinin sağlanabilmesi için yarı-yapılandırılmış form ile gerçekleştirilmiştir. Bu form sosyo-ekonomik ve demografik görünümü ortaya çıkaran sorular ile misafirlik, vatandaşlık ve gelecek beklentisini ortaya çıkarmayı amaçlayan sorulardan oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında, 2019 yılı Ağustos ayında Batman kent merkezinde ikamet eden farklı sosyo-demografik özelliklere sahip 20 Suriyeli göçmen ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ulaşma konusunda amaçlı örnekleme dayalı kartopu örnekleme tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler göçmenlerin evlerinde, yüz yüze ve tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde önceden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Her bir görüşme ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Bu görüşmelerde verilerin toplanması ardından ses kayıtları tarafımızca çözümlenmiştir. Her bir görüşme bilgisayar ortamına taşınmıştır. Gizlilik ilkesi gereği göçmenlerin isimleri yerine katılımcılara K 1, K 2, K 3 şeklinde takma isimler verilmiştir. Görüşmelerde elde edilen veriler, araştırmanın amaçları doğrultusunda "misafirlik" "vatandaşlık" ve "geleceğe dair beklentiler" adlı üç temel kategori altında betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde ilk olarak, görüşme formundaki soruların esas odaklandığı misafirlik, vatandaşlık, gelecek temaları üzerinden veriler düzenlenmiştir. Suriyeli göçmenlerin misafirlik algısı, vatandaşlık kazanmaya ilişkin görüşleri ve gelecek beklentilerine dair alıntıları doğrudan aktararak bulgular kısmında değerlendirmeye alınmıştır.

5. Araştırmanın Bulguları

Araştırma bulgularına göre katılımcıların 19-68 yaş aralığında olduğu ve çoğunluğunun Kamışlı'dan gelen Suriyeli göçmenlerden oluştuğu görülmektedir. Bu durumun en temel sebebi göçmenlerin Batman'da

bulunan akrabalarının varlığıdır. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun evli olduğu görülmekte ve Türkiye'ye giriş tarihleri de farklılık göstermektedir. Çalışmada gizlilik ilkesi gereği katılımcılarla ilgili kodlamalar, *katılımcı numarası (K 1, K 2, K 3 gibi), cinsiyeti, yaşı ve Suriye'den geldiği şehir* şeklinde sıralanmıştır. Çalışmada kadın ve erkek sayısı bakımından yakın bir dağılımın olduğu görülmektedir. Son olarak bulgular kısmında, elde edilen tüm konuşmaların metne aktarılması yerine benzer olan fikirler bir araya getirilerek değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

5.1. Suriyeli Göçmenlerin “Misafirlik” Söylemine Bakışı

Çalışma kapsamında ilk olarak Suriyeli göçmenlere misafir adı altında tanımlanmaya nasıl baktıkları, misafir denilmesinden rahatsız olup olmadıkları soruları yöneltilmiştir. Ev sahibi toplumun bu konudaki bakış açısında bir değişiklik olup olmadığı göçmenlerin ifadeleri üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların çoğunun kendini misafir olarak gördüğü ve ev sahibi toplumun da öyle davrandığı beyan edilmiştir. Süreç uzadıkça kendilerine karşı bakış açısında değişimler yaşandığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin “misafirlik” konusuna bakış açıları yapılan mülakatların bazılarından birer pasaj paylaşıldığında aşağıdaki söylemin hakim olduğu görülmektedir:

Katılımcılar, misafirlik sorusuna cevaben “*Ebette çok normal bir söz. Bizler burda misafiriiz.*” (K 13, K, 33, Kamışlı) “*Ne diyebilirim ki! sizler ev sahibi, biz ise misafiriiz*” (K 9, E, 26, Kamışlı) ya da “*Misafir olarak görülmekten rahatsız değilim.*” (K 6, E, 55, Kamışlı) “*Türk devleti bize misafir gibi iyi bakıyor ve göçmenler için iyi bir program yapmışlar*” (K 1, E, 25, Haseke) şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Bunların yanında bir katılımcı ise “*Misafir denilmesinden rahatsız olmuyorum. Sadece bazı bireyler bizleri hor gördüğü için üzülüyorum. Bazı Türk vatandaşları bize, onların haklarını alıyormuşuz gibi bakıyor ve öyle davranıyorlar. Ama bunu genellemiyorum. Bir defa bana neden kaçtınız? Memleketinizde neden kalmadınız? diye sorulduğunda benim atalarım buralı deyip geçtim*” (K 11, E, 64, Kamışlı) şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Mevcut şartların itici gücü sonucunda apar topar ülkesini terk eden bir başka katılımcı da “*Savaştan üzerimizdeki elbiselerle kaçıp geldik. Burada ilk zamanlar bize az da olsa destek oldular. Bize halk ve devlet misafir diyorsa biz ne diyebiliriz*” (K 20, K, 51, Kamışlı) şeklinde ifadeler kullanırken, bir diğer katılımcı ise “*Ev sahibi toplum içinde olduğumuz duruma üzülüyor ve bize gayet insani duygularla yaklaşıyor. Evlerindeki misafir gibi bakıyorlar*” (K 10, E, 32, Haseke) şeklindeki ifadelerle düşüncelerini paylaşmıştır. Kültürümüz gereği misafir konumunda olanların el üstünde tutulduğu görüşünden hareketle bir katılımcı ise soruya “*Misafirim. Ev sahibi her zaman için misafirin kıymetini bilmeli. Ben burada bunu görüyorum. Vallahi bunu inkar edemem. Her millette iyi de kötü insanlar var ama biz burada misafir olduğumuzu ve kıymet gördüğümüzü inkar edemeyiz*” (K 16, E, 68, Kamışlı) şeklinde cevap vermiştir.

Bir katılımcı “*İlk geldiğimiz zaman savaş olduğu için burdakiler bize yardım etti. Biz misafir olarak kabul ettiler. İyi davrandılar. Ama daha sonra bazı sorunlar yaşanmaya başlayınca bize kızmaya başladılar*” (K 2, E, 31, Haseke) derken; iki katılımcı ise “*Biz kimileri misafir gibi iyi davranıp severken kimileri de sevmiyor*” (K 17, K, 29, Şam) “*Geçen zamanda hem iyi hem de kötü davrananlar oldu*” (K 12, E, 19, Halep) şeklinde ifadeler kullanmıştır. Misafirlik söyleminden rahatsızlığını ifade eden bir katılımcı ise “*Biz burada misafiriiz. Suriyeliler hiçbir zaman bu ülkenin vatandaşları gibi olamaz. Biz kendilerinden biri gibi görmüyorlar*” (K 15, K, 19, Kamışlı) şeklinde ifade ederken, farklı bir bakış açısıyla yaklaşan bir katılımcı da “*Bizler ne misafir ne de göçmeniz. Bizler sadece geçici koruma altındaki bireyleriz*” (K 19, E,63, Kamışlı) şeklindeki düşüncüyü paylaşmıştır.

Tüm bu sözlerden hareketle Suriyeli göçmenlerin çoğunluğu, misafir olarak görülmeyi normal karşıladıklarını, ancak kendilerine karşı sergilenen bir takım dışlayıcı yaklaşımların ise yanlış olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar tarafından aktarılan bu sözlerin devamında sıklıkla ifade edilen bir başka görüş ise ev sahibi toplumda zaman zaman açığa çıkan bir takım dışlayıcı söylem ve tutumların genellenemeyeceği gerçeğidir. Daha önce yapılan bir çalışmada da (Türk, 2019) dile getirildiği gibi medya unsurları üzerinden zaman zaman alevlenen bir takım çatışma söylemlerine rağmen, aradan geçen yıllar içinde kamuoyuna yansıyan ciddi bir çatışma örneğinin olmaması, bu tepkilerin bazı kesimler tarafından abartıldığını göstermektedir. Neticede göçmenlerin misafir olarak tanımlanmaya dair ciddi bir rahatsızlıklarının olmadığı söylenebilir. Ancak Suriye'deki belirsizliğin devam ettiği bu süreçte, hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun mevcut durum ve konumlara karşı tepkisel yaklaşımlar ortaya koydukları araştırma verilerine yansımaktadır.

5.2. Suriyeli Göçmenlerin Vatandaşlığa İlişkin Görüş ve Beklentileri

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan siyasal değişim, ülkeleri geleceğe dair belirsizliklerle (bilinmeyen ihtimallerle) karşı karşıya bırakmaktadır (Bernstein, 2008; 155). Bu savaşta yaşanan yıkımlara rağmen, günümüzde farklı coğrafyalarda süren savaşlara küresel aktörlerin doğrudan ya da dolaylı destekleri, bu ülkelerde yaşayan insanların gelecekte nelerle karşı karşıya kalacaklarına dair belirsizliği giderek arttırmaktadır. Bu bağlamda içinde yaşadığımız yüzyılın en büyük insanlık krizlerinden birine dönüşen Suriye'deki çok aktörlü vekalet savaşının ne zaman biteceği halen belirsizliğini korumaktadır. Bu belirsizlik, Türkiye'de bulunan 3.7 milyon Suriyeli göçmenin resmi statüsünün ne olması gerektiği ya da ne olacağı noktasında tartışmaları doğurmaktadır. Suriyelilerin misafir olarak mı? yoksa müstakbel vatandaşlar olarak mı? hayatlarına devam edecekleri sorusu, son zamanlarda sıklıkla tartışılan konulardandır. Türkiye'de ilk zamanlar Suriye'de yaşananların geçici olacağı ve göçmenlerin kısa sürede ülkelerine döneceğine dair beklentilerden dolayı politikalar geçici koruma boyutunda şekillendirilmiş, halk da bu sürecin geçici olacağı düşüncesiyle Suriyeli göçmenleri kabullenmiştir.

Geçiciliğin kalıcı hale dönüşmesiyle beraber açığa çıkan en önemli tartışma konularından biri vatandaşlık kazanma, vatandaşlığa geçiş üzerinedir. 2016 yılından itibaren Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verileceği hususu dillendirilen bir konudur. Bu sebeple Türk vatandaşlığını kazanma hususunda yapılan tüm bu tartışmaların öznelere konumunda olan Suriyeli göçmen görüşlerinin alan yazına sosyal, psikolojik ve güvenlik konuları açısından aktarılması önem arz etmektedir. Bu saikle, katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlarda Türk vatandaşlığına sahip olmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Ayrıca bu soru ile bağlantılı olarak neden Türk vatandaşı olmak istedikleri ya da istemedikleri, Türk vatandaşı olduklarında ne gibi kazanımların olacağını düşündükleri ve Türk vatandaşlığına geçişte öne sürülen kriterlere bakış açılarının ne olduğuna dair sorular sorulmuştur. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki görüşmeye katılan Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmı Türk vatandaşı olma isteğini ön plana çıkarırken, vatandaş olmak istemeyenlerin veya kararsız olanların sayısı daha azdır. Kararsız olan göçmenlerin büyük çoğunluğu ise Türk vatandaşı olmayı istediği halde vatandaş olamayan bireylerden oluşmaktadır. Türk vatandaşlığından ümidini kesenler Avrupa ülkeleri vatandaşlığını zorladıklarını beyan etmişlerdir. Bundan dolayı, katılımcılar arasından Türk vatandaşı olmak istemeyenlerin sayısı ise oldukça azdır.

Suriyeli göçmenler arasında Türk veya Avrupa ülkeleri vatandaşı olma isteği daha çok hukuken eşit olma isteği, ekonomik hayata entegre olma arzusu ve gelecek kaygısı üzerinden açığa çıkmaktadır. Görüşülen göçmenlerin çoğu ülkelerinde savaşın biteceğine ve yaralarının sarılabileceğine olan inançlarını büyük ölçüde kaybetmiş ve ülkelerine dönme umudunu yitirmişlerdir. Mülakatlardan birer pasaj paylaşıldığı takdirde bu gerekçeler daha net anlaşılacaktır:

Vatandaş olmak isteyenler arasında sıklıkla "hak" ve "güvence" kelimelerinin tekrar ettiği görülmektedir. Bu konuda en fazla öne çıkan görüş "*Türkiye vatandaşlarının elde ettiği tüm haklardan yararlanmak istiyorum*" (K 2, E, 31, Haseke; K 4, E, 34, Şam; K 8, E, 60, Kamışlı; K 10, E, 32, Haseke) şeklindeki benzer beyanlardır. Bir katılımcının "*10 yıl daha kalırsak, burada vatandaş olmadığımız için illaki geri gönderileceğiz. Ama vatandaş olursak bizler de her Türk vatandaşı gibi bazı haklara sahip olacağız. Vatandaş olduğumuzda çocuklarımız Suriyeli olarak değil, Türk vatandaşı olarak muamele görecekler*" (K 1, E, 25, Haseke) şeklindeki ifadeleri vatandaşlık kazanmanın, geri gönderilme riskini ortadan kaldırdığı için bir güvence kaynağı olarak görüldüğünü göstermektedir.

Her vatandaşlık, belirli yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığını daha çok elde edecekleri haklar temelinde değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca vatandaşlık isteme sebepleri arasında işgücü istihdamında kendilerine daha fazla alan açılacağı düşüncesi, düşük ücretlerle ve sigortasız çalıştırılmanın önüne geçilebileceğine olan inanç ile eğitim ve geleceğe dair belirsizlikleri ortadan kaldırmaya çalışacağı düşünceleri sıralanabilir. Suriyeli göçmenler vatandaşlık kazanmayla birlikte ucuz işgücü olarak görülme ve emeklerinin karşılığını alamama durumlarının sona ereceğine inanmaktadır. Vatandaşlık kazandığında iş imkanları elde edeceğini umut eden bir katılımcı "*Türk vatandaşlığım elbette istiyorum. Vatandaşlık elde ettiğimde iş imkanlarım artacak. O zaman her Türk vatandaşı gibi yasal olarak eşit haklara sahip olacağım. Artık ülke için ekonomik yük olarak görülmeceğim. Çalıştığımda emeğimin hakkını alacağım. Belki uygulamada %100 aynı olamayız. Ama devlet açısından bir fark olmayacak. Fark olursa da bizim dil eksikliğimiz, başka bir ülkeden gelmemizden kaynaklanıyor. Bu da alıştıktan aşılacak bir durumdur*" şeklinde bir ifade

etmiştir (K 17, K, 29, Şam) Başka bir katılımcı da “*Vatandaşlık bizim iş sahibi olmamızı ve mülk almamızın önünü açardı. Burda herkes bize siz bizim işimizi elimizden almışsınız diyor ama biz az bir ücrete çalışmak zorunda kalıyoruz. Sigortamız yatırılmıyor*” (K 15, K, 19, Kamışlı) şeklinde durumu özetlemiştir. Suriye’de öğretmen iken savaş ortamından kaçıp Batman’a yerleşen ve üç çocuk sahibi kadın katılımcı “*Hem çocuklarımızın geleceği için hem de Batman’da kurduğumuz düzeni bir daba ülkemde kuramayacağımı düşündüğümünden dolayı elbette vatandaşlığa sahip olmak isterim*” (K 7, K, 47, Humus) şeklinde ifadeler kullanırken, henüz 19 yaşında olan ve simit satarak aile bütçesine katkı sağlayan bir diğer katılımcı ise “*Vatandaş olduğum takdirde daba iyi bir işim olur. Eğitim hayatım daba düzenli olur*” (K 12, E, 19, Halep) diyerek bir nevi geleceğe dair beklentilerinin gerçekleşmesinin temel dayanak noktası olarak vatandaşlığı görmektedir.

Türkiye vatandaşı olma konusunda kararsız olan Suriyeli göçmenler (bu bireylerin çoğu, Türk vatandaşı olmak isteyip olamayanlar şeklinde de ifade edilebilir) bu hususta önlerine çıkan hukuki engellerden dolayı bu tutumu sergilemektedir. Vatandaşlık beklentileri olduğu takdirde bunların karşılanamaması sonucu, alternatif arayışlara girdikleri görülmektedir. Aslında Türkiye vatandaşlığı verildiği takdirde, Avrupa ülkelerini alternatif olarak görme gibi bir düşüncelerinin olmayacağı bazı görüşmelerde de net olarak açığa çıkmaktadır. Burada esas olan problem, gelecek kaygısıdır. Suriyeli göçmenler, ülkelerindeki belirsizlikten dolayı geleceklere dair kaygılarının son bulması için vatandaşlık kazanmada ısrarcı olmaktadır. Türkiye’den ayrılıp Belçika’ya gitmeye çalışan bir katılımcı “*Eşim Avrupa’da Belçika vatandaşı olmak için uğraşiyor. Eşim çağırduğu zaman gideceğim. Yani istesem de ben Türk vatandaşı olamam. Ama eşim burda olsaydı elbette olmak isterdim.*” (K 15, K, 19, Kamışlı) şeklindeki görüşleriyle benzer kaygılar taşıyan bir başka katılımcı ise “*Burda olduğum sürece mubacir ya da misafir olarak kalmayı planlıyorum. Devletin yardımları elbette var ama imkanların sınırlı olması sebebiyle Avrupa’ya geçip orada hayata devam etmek istiyorum. Oralarda bize daha fazla maaş verecekler. Çocuklarımızın geleceği bu noktada daha iyi olabilir. Burada imkanlar olsaydı elbette dinim aynı, kültürüm benzer, ülkeme daha yakın olan Türkiye’yi isterdim. Burada imkanlarımız olsaydı Türk vatandaşlığımı 10 tane Avrupa ülkesine değişmezdim. Buranın 2000 lirası Avrupa’nın 10000 lirasından daha kıymetlidir benim için. Ama imkanlarımız yok. Buralarda dilenen durumuna düşmemek için gitmek istiyorum. Benim buradaki imkanlarım olursa Buranın vatandaşı olabilseydim eğer, ne Suriye ne de Almanya ile değişmezdim. Çünkü bizler de Müslümanız” (K 18, K, 49, Kamışlı) şeklinde görüş beyan etmiştir. Bu beyanlardan da anlaşılacağı üzere, sosyo-kültürel yakınlık Suriyeli göçmenlerin Avrupa ülkeleri vatandaşı olmak yerine Türk vatandaşlığını öne çıkarmalarında temel belirleyicilerdendir. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin de başlangıçtan beri Suriyelilerle ilgili “Açık kapı” politikasında dini ve sosyo-kültürel referanslar belirleyici olmaktadır.*

Geçici koruma statüsünden kaynaklanan Türk vatandaşlığına geçiş önündeki zorluklar ve buna bağlı olarak seyahat engeli vatandaşlık alma konusunda kararsızlık yaratabilmektedir. Bir katılımcının “*Yaklaşık 8 yıldır buradayım. Vatandaş olmak istediğim halde çıkarılan engellerden dolayı artık vatandaş olmak istemiyorum. Bizler Türkiye’den çok razıyız ama önümüzde ciddi bir seyahat özgürlüğü engeli var. Bana vatandaşlık noktasında yasal engeller çıkarıldığından dolayı mültecilik başvurusu yaptık. Ailem de benden dolayı oldukça mağdur. Eşim vatandaşı iken ben ve çocuklarım değiliz. Bu yüzden çocuklarım da benimle Avrupa ülkelerine gitme şansını deneyeceklerini söylüyorlar. Şayet Türkiye vatandaşı olduğum takdirde çocuklarımla birlikte Avrupa ülkelerine mülteci olarak gitme şansım ortadan kalkabilir diye ben de artık burda vatandaşlık umudumu yitirdim. Gelecek yıllarda yaşlanacağım. Annem Irak’ta ama görmeye gidemiyorum. Burdan Midyat’a akrabalarımın ziyaretine gitmek istiyorum ama gidemiyorum. Hayat güvencem olsun istiyorum. Suriye vatandaşıyım. Ama artık orayada gidemeyeceğimden ve hiçbir şeyimiz kalmadığından Avrupa’ya gitmek istiyorum. Ama burada imkan tanınırsa Avrupa’ya gitmek yerine elbette Türk vatandaşlığı seçerim” (K 3, K, 40, Kamışlı) ifadesi vatandaş olma hususunda yaşanan ikilemlere en iyi örneklerdendir.*

Türkiye dışındaki ülkelerin vatandaşı olmak isteyenlerin temel gerekçesi ise diğer ülkelerde maddi imkanların daha yüksek olduğuna olan inançtır. Bu katılımcılar, Avrupa ülkeleri vatandaşlığına geçebildikleri takdirde, bu ülkelerde kendilerine daha fazla imkan sağlanacağı hayali ile vatandaşlık taleplerini ifade etmektedir. Bir katılımcı “*Türkiye’de ekonomik imkansızlıklardan dolayı kalmak istemiyoruz. 6 çocuğumun 5’i Almanya’da ve burda kalan tek bir evladım var o da hasta. Ben, eşim ve oğlum birlikte Almanya’ya gitmek istiyoruz. Burda dil, din, kültürümüz bir. Bu yaştan sonra oralara elbette gitmek istemem. Ekonomik şartlar olumlu olsa elbette burda kalmak isterim. Ben Türkiye’yi Suriye’ye tercih ederim. Dağılan ailemin yeniden bir araya gelebilmesi için başka ne yapabilirim ki. Artık Suriye bitti. Zaten savaş başlamayana kadar bizlere vatandaşlık verilmedi. Savaş başlayınca bazılarına vatandaşlık verildi. Suriye’de ikili ilişkiler üzerinden bir vatandaşlık verme süreci başladı. Bugünden*

sonra oraya asla dönmeyeceğim. Ya Almanya'ya göç edeceğim ya da Türkiye'de ömrümün sonuna kadar yaşayacağım” (K 11, E, 64, Kamışlı) şeklinde ifade ederken, bir diğer katılımcı da “Vatandaşlığı istememe sebepim tamamen ekonomiktir. Burda en temel ihtiyaçlarımı dahi karşılamakta zorlanıyorum. Şayet Avrupa'ya gidersek orada kira yardımı, çocuk yardımı gibi katkılar daha fazla olacak. Aynı zamanda çocuklarıma ve torunlarıma kavuşacağım. Bu sebeplerden dolayı burda vatandaşlık istemiyorum. Türkiye'yi sevmemekten değil tamamen maddi imkansızlıklardan ve aile bütünlüğünün ortadan kalkmış olmasındandır” (K 20, K, 51, Kamışlı) şeklinde ifade ederken bir diğer katılımcı da “Burada vatandaş olmak istemiyorum. Avrupa ülkeleri vatandaşı olmak istiyorum. Çünkü orada imkanlar daha fazla” (K 9, E, 26, Kamışlı) ifadeleriyle durumu özetlemektedir.

Yapılan mülakatların bazılarında ise Türk vatandaşlığı kazanmak istemeyenlerin sebepleri ise daha da farklılaşmaktadır. Buna göre katılımcıların Türkiye'de vatandaşlığı kazanmak istememelerinin temel gerekçelerinden biri hali hazırdaki yardımların kesileceği veya sağlık alanındaki imkanların ortadan kalkacağına dair kaygılardır. Bir katılımcı “Vatandaş olursam tüm yardımlar kesilecek. Eşim inşaatlarda 1 gün çalışıyor 10 gün çalışmıyor. İş yok, ev kirası fazla, imkanlar az. İlaç alamam, hastaneye gidemem. Bu sebeple vatandaşlık kazanmayı istemem” (K 13, K, 33, Kamışlı) Benzer bir şekilde bir diğer katılımcı ise vatandaş istemeyişini “Hastane, ilaç, kömür gibi yardımların kesilme korkusuyla istemiyorum. Ben bir an önce savaş bitsin ve ülkemde kalan son çocuğumun yanına gideyim diye bekliyorum” (K 16, E, 68, Kamışlı) ifade etmiştir.

Vatandaşlık siyasi bir unsur olmanın yanında bir kimlik kazanımını da içerir. Bu unsur insanların aidiyetleri üzerinde de etkili olmaktadır. Vatandaş olmak istemeyenlerin temel gerekçelerinden biri ise bu bireylerin halen kendilerini Suriye'ye aidiyet hissettikleri, savaşın biteceğine olan inanç ile vatan özlemi çektikleri gerçeğidir. Bir Suriyeli göçmen, Türk vatandaşlığına geçmek istememe gerekçesini bazı Türk vatandaşlarının kendilerine karşı inşa ettiği “Suriyeli” stereotipleştirmesi üzerinden ifade etmiştir: “2013-2016 yılları arasında Türkiye'de bulunup ardından tekrar ülkeme döndüm. 1 yıllık aradan sonra evlilik yoluyla tekrar Türkiye'ye geldim. Ben ülkemdeki savaş bitsin istiyorum. Ailem orada. Eşim ile geçen yıl evlendik diye Türkiye'ye dönüş yaptım. Eşim eğer Suriye'ye dönerse daha önce askerlik yaptığı halde tekrar askere çağrılacak. Savaş bittikten sonra dönmek isterim. Biz hiçbir zaman eşit vatandaş gibi görülmeyeceğiz. Gördüğüm kadarıyla ‘Suriyeli’ söylemi hiçbir zaman bitmeyecek. Evet doğrudur bizlerin arasında da kötü insanlar, dülenenler var ama hepimizi aynı gördüklerinden dolayı üzüliyorum. Bu bizleri aşağılayan bir durumdur. Burda aşağılanmak yerine ülkeme dönmek isterim” (K 5, K, 21, Kamışlı). Diğer bir görüşmeci ise ebeveynlerine duyduğu özlem sebebiyle vatandaşlık istemediğini “Ülkeme geri dönmek isterim. Ailem halen Suriye'de. Ama orada can güvenliğimiz yok. Kanun yok, kural yok. Ne zaman düzülirse o zaman gitmek isterim” (K 14, K, 24, Kamışlı) şeklinde özetlemiştir. Vatandaşlık kazanmak istemeyen bir diğer katılımcı da “Ülkemde biraz normalleşme olduktan sonra kendi hak ve hukukumu korumak için kendi topraklarıma dönmek isterim.” (K 19, E, 63, Kamışlı) şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeler esnasında karşılaşılan bir diğer durum ise aynı aile fertleri arasında yaşanan vatandaşlıkla ilgili sıkıntıdır. Suriye'den aile fertleriyle gelen ve Türk vatandaşı olan bir katılımcı ise aynı yuva içinde yaşanan bu ikili durumu şöyle özetlemektedir: “Ben Türk vatandaşıyım. Ancak ailemin diğer mensupları henüz vatandaş değiller. Ben bu kimlik sayesinde her vatandaş gibi haklarımı rahat kullanabiliyorum. İstedğim yere seyahat edebiliyorum. Ancak eşim ve çocuklarım bu durumda vatandaş olmadıklarından göç idaresinin verdiği geçici belge ile hep sınırlı durumdadır” (K 6, E, 55, Kamışlı) diyerek mağduriyet yaşadıklarını ifade etmiştir.

Katılımcılara sorulan bir diğer soru ise vatandaşlık kazanma kriterleriyle alakalıdır. Buna göre göçmenlerin vatandaşlığa geçiş sürecinde konulan kriterlere bakış açıları benzerlik göstermektedir. Bir katılımcı “Her devletin kendine göre kuralları elbette olabilir. Bu kurallara uymak öncelikle bizim görevimizdir. Biz bu kuralları tartışmamalıyız. Kriterlere uyduktan sonra elbette biz aynı haklara sahip olmuş oluruz” (K 11, E, 64, Kamışlı) şeklinde ifade ederken bir diğeri de daha ilginç bir benzetme ile “İnsan her bireyi evine kabul etmez. Vatan da bir evdir. Bir bireyi vatandaş olarak kabul etme de evine birini dahil etme gibidir. Eğer bugün evime birini alacaksam elbette evimin kurallarına uymalı, ister kalıcı ister geçici olsun bu kurallar nasıl benim evimde varsa Türkiye kanunlarında da aynen olmalı” (K 20, K, 51, Kamışlı) şeklinde bir açıklamıştır. Konuya kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlama boyutunda yaklaşan bir katılımcı ise “Kendi kültürüm, dilim, yaşam pratiklerim bakımından engel olabilecek kriterleri olumlu görmüyorum. Ancak olumsuz eylemlere ilişkin kriterler elbette olmalı ve olacak da” (K 19, E, 63, Kamışlı) şeklinde cevap vermiştir. Bir katılımcı da “Devlet elbette bu kuralları koymalı, suça bulaşan veya olumsuz hareketler sergileyenlerini elbette vatandaşlığa almamalı. Ama sırf dil öğrenmedi diye insanlara vatandaşlık önünde engel çıkarılmamalı. Ben

kadınım. Şu saatten sonra ben nasıl dil öğreneceğim. Engellerin bazıları iyi bazıları ise olumsuzdur” (K 3, K, 40, Kamışlı) diye ifade ettiğinde kendisine Avrupa ülkelerine uyum sürecinde dil öğrenme zorunluluğu olacağı hatırlatılınca katılımcı bir an susarak, ardından “*Ben oralarda da dil öğrenemem. Elbette öğrenmek isterdim ama yaşlıyım artık öğrenemem”* şeklinde cevap vermiştir.

Tüm bu görüşmelerden hareketle bazı göçmenlerin başlangıçtan beri bir *Avrupa hayali* ile hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Bu fertler Türkiye’den bir rahatsızlık duymaktan ziyade yıllar geçse de geçerliliğini koruyan *Avrupa hayalinin* gerçekleşmesi için böylesi bir düşüncede olduklarını paylaşmaktadır. Avrupa ülkelerinin kendilerine sunacağı imkanların daha fazla olduğu ve aile fertlerinden bir kısmının Avrupa ülkelerine göç etmiş olmalarından dolayı böylesi bir düşünce ön plana çıkarılmaktadır. Ancak yakın zamanda Avrupa sınırlarında yaşanan gelişmeler ile Avrupa’da göçmen karşıtlığı ve ırkçı siyasi anlayışın yükselmesi, göçmenlerin bu hayallerinin ne kadarının gerçekleşebileceğini tartışmalı bir hale büründürmektedir. Son olarak göçmenler, Türk vatandaşlığı kazanma için konulan kriterleri ise büyük oranda makul karşılamaktadır. Her ülkenin kendine has kriterlerinin olabileceği gerçeği göçmenler tarafından göz ardı edilmemektedir.

5.3. Suriyeli Göçmenlerin Geleceğe Dair Beklentileri

Bu araştırmanın odaklandığı konulardan biri olan gelecek beklentisi veya algısı, Suriyeli göçmenlerin uyum süreci açısından önemli konulardandır. Gelecek beklentisi, bireylerin kimlerle, nerede, nasıl vb. olmak istedikleri konusuna karşılık gelmektedir. Zorunlu gerekçelerle Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin gelecek beklentilerinin şekillenmesinde ülkelerinde süren savaşın ne zaman biteceğine dair belirsizlik damga vermektedir. Suriye topraklarında yaşananlar, Türkiye’deki vatandaşlık tartışmaları ve statülerine ilişkin belirsizliğe rağmen göçmenlerin daha iyi bir gelecek beklentisi içinde oldukları görülmektedir. Yapılan mülakatların bazılarında birer pasaj paylaşıldığında Suriyeli göçmenlerin gelecek beklentisini kaygılardan çok umutlar üzerinden şekillendirdiği görülebilir:

Ülkelerinde yaşanan savaşın ne zaman biteceğine dair belirsizliğe rağmen, vatanlarına duydukları özlem, geleceğe dair beklentilerini ifade ederken öne çıkan duygulardandır. Katılımcılardan bazıları “*Ülkemde savaş bitsin istiyorum”* (K 3, K, 40, Kamışlı; K 4, E, 34, Şam) “*Savaş bitsin ve buzur gelsin o topraklara. Güzelleşsin yeniden ülkem”* (K 5, K, 21, Kamışlı) “*Savaş bitsin ve artık ülkeme döneyim”* şeklindeki sözleriyle vatan özlemlerini ifade etmişlerdir. Ülkesinde yıllarca vatandaş olarak kabul edilmediğini beyan eden başka bir katılımcı ise geleceğe dair beklentilerini “*İnsan haklarının benim ülkemde hakim olmasını isterim. Ülkemde dil, din, ırk farkı gözetilmeden sadece insan olarak kabul edilmeyi isterim. Benim hayalim ülkemde insan hakları örgütlerinde çalışarak zulme karşı mücadele vermektir”* (K 19, E, 63, Kamışlı). Savaşa dair daha genel bir değerlendirme yapan bir diğer katılımcı da geleceğe dair beklentilerini “*daha iyi bir yaşam. Savaşsız bir dünya ve fark gözetilmeden insanlara saygı duyulan bir dünya”* (K 2, E, 31, Haseke) sözleriyle ifade etmiştir.

Ekonomik kaygılar da gelecek beklentileri üzerinde temel belirleyicilerdendir. Buna göre Türkiye’de temel ihtiyaçlarını giderme zorluğu yaşayan göçmenlerden biri “*Ekonomik sıkıntılarım ortadan kalktığı bir gelecek istiyorum”* (K 11, E, 64, Kamışlı) şeklinde bir ifade kullanırken bir diğeri de “*Burada bir iş ve ev sahibi olmak isterim. Çocuklarımın güzel bir yaşamı olsun isterim”* (K 13, K, 33, Kamışlı) şeklinde ifade etmiştir. Suriye’deki savaş sebebiyle ailesi parçalanmış bir katılımcı ise geleceğe dair beklentilerinde sevdiklerine kavuşma arzusunu “*Öyle bir felaket ki yaşadıklarımız anlatılamaz. Eşim ve 2 çocuğumla birlikte biz Türkiye’de, 1 çocuğum Suriye’de, 5 çocuğum Almanya’da ve 1 çocuğum ise Lübnan’da. Bizler dağıldık. Nasıl toparlanırsız bilmiyorum ama artık istikrar olsun istiyorum. İyilik olsun. İnancımın göre yaşayıp sevdiğilerime kavuşmak istiyorum”* (K 16, E, 68, Kamışlı) şeklinde ifade ederken; savaş sebebiyle ailesi farklı coğrafyalara dağılan bir başka katılımcı da “*Aileme kavuşup, birbirimize kol kanat germek istiyoruz. Bir lokmayı paylaşıp kardeşlerimizle bir arada yaşamak istiyorum”* (K 9, E, 26, Kamışlı) sözleriyle özetlemiştir.

Türkiye’de geçici koruma statüsü altında misafir olarak kabul edilmeleri, göçmenlerin gelecek algısı ya da beklentisini etkileyen en önemli faktörlerdendir. Geleceğe dair hukuki manada bir güvence elde etme ve vatansızlık hissi, bazı göçmenlerin gelecek beklentilerinde vatandaşlık elde etme hususunu öne çıkarmaktadır. Suriyeli göçmenlerin ilk zamanlar temel ihtiyaçlarını karşılamaya dönük beklentileri, zamanla Türkiye ya da Avrupa Birliği ülkeleri vatandaşlığı kazanma gibi beklentilere dönüşmüştür. Bu yöndeki beklentiler genel olarak katılımcıların ifadelerinden hareketle, “*Türk vatandaşı olmak istiyorum”* şeklinde

özetlenebilir. Ancak ülkesindeki güvensiz ortama karşı Türkiye'nin güven veren bir ülke olduğunu “Ülkem çok güvensiz. Burası ise bizim için çok güvenli. Ben burda vatandaşlık hakkımın tanınması, kızlarımın okula devam etmesi ve iyi bir iş imkanının sağlanmasını istiyorum. Bizler ülkemize dönmek istersek dahi, artık çocuklarımız bu dönüşü istemiyor. Burda kurdukları arkadaşlık ilişkileri, gelecek hayatlarına burda devam etme arzusunu arttırdı. Bu yüzden gelecekte çocuklarımızla birlikte Türkiye’de huzurlu bir ömür geçirmek istiyorum. Çocuklarımızın büyüyüp iş sahibi olduğunu ve bize ait bir ev hayalini kuruyorum. Gelecekte Suriye’ye dair tüm inancımı yitirdim” (K 7, K, 47, Humus) şeklindeki ifadelerle paylaşılan katılımcının yanı sıra, bir diğer katılımcı da Türk vatandaşlığı ısrarını “İşsizliğin çok olduğunu bildiğim halde ben de bu ülke vatandaşı olarak yaşamamın sonunda müslüman bir ülkede kalarak ömrümü tamamlamak isterim. Avrupa’ya gittiğimde müslümanlığımız da zedelenecek. Burada kalır ve vatandaş olursak belki iş imkanları yaratılır. Bizler bu konuda çok umutluyuz.” (K 8, E, 60, Kamışlı) şeklinde özetlemiştir. Avrupa ülkeleri vatandaşlığına ilişkin beklentileri olan bir katılımcı da “Ben burda geçinemem. Avrupa’da bana maaş verecek ve çocuğumun geleceği daha rahat olur. Burda çok rahatız ancak Avrupa’da maddi olarak daha rahat olacağımı düşünüyorum” (K 15, K, 19, Kamışlı) diyerek geleceğe dair beklentilerini paylaşmıştır.

Suriyelilerin genel olarak beklentilerinin savaşın bittiği vatanlarına biran önce kavuşma arzusu, temel ihtiyaçların karşılanması, iş imkanlarının sağlanması ve vatandaş olma çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin bu beklentilerinin çoğunun karşılanmadığı ve ümitle bu beklentilerin karşılanmasını bekledikleri gözlemlenmektedir. Tüm bu ifadelerin yanında geleceğe dair beklentileri olmadığını ifade eden göçmenlerin de olduğu göz ardı edilmemelidir.

6. Sonuç ve Öneriler

Suriye’den Türkiye’ye kitlesel akının başladığı ilk yıllarda göçmenlerin öncelikli beklentileri temel ihtiyaçlarının karşılanması yönündeyken, son yıllarda ise bu beklentilerin farklılaştığı görülmektedir. Göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılama kaygısı, yerini çalışma hakkı, seyahat hakkı, mülkiyet hakkı gibi temel vatandaşlık hakları elde etmeye yönelik taleplere bırakmıştır. Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık kazanmaya yönelik motivasyon kaynaklarının neler olduğu, vatandaşlıktan ne beklediklerinin ortaya konulması hem literatür hem de politika uygulayıcılar açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışma kapsamında görüşülen Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun (kararsız olanların da vatandaş olmayı istediği halde vatandaşlık kazanamayanlardan oluştuğu gerçeğinden hareketle) vatandaşlık kazanma talebi bulunmaktadır. Suriye’deki durumun her geçen gün daha da belirsiz hale gelmesi, alt yapısı çökmüş bir ülkeye dönmenin yaratacağı zorluklar, Türkiye’de kurulan yeni hayatlar gibi birçok sebepten dolayı Suriyelilerin büyük çoğunluğu ülkelere dönmek yerine Türkiye veya Avrupa ülkeleri vatandaşlığı kazanarak geleceğe dair belirsizlikleri azaltmak istemektedir. Arada kalmışlığın, vatansızlığın verdiği rahatsızlık hali de vatandaşlık beklentilerini yükselten bir diğer sebeptir.

Türkiye’de misafir olarak bulunan Suriyeli göçmenler, bu süreçte vatandaşlık kazanarak geleceğe umutla bakma çabasıdadır. Göçmenler, misafir tabirinin kendilerini rahatsız etmediğini paylaşımlar da bazı zamanlarda ve birtakım konularda “günah keçisi” olarak görülmekten, rahat seyahat edememekten ve emeklerinin bazı iş kollarında sömürülmesinden rahatsızlık duymaktadır. Yani göçmenler, vatandaşlık elde ettikleri vakit bu meselelerin büyük bir bölümünün çözüme kavuşacağına inanmaktadır. Yapılan mülakatlarda, Türk vatandaşlığı verilmeme ihtimaline karşılık Avrupa ülkelerine geçişlerinin engellenmemesi de bir başka hak olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, Suriyeli göçmen ailelerin vatandaşlık kazanma noktasında rasyonel bir strateji izlediklerini göstermektedir. Göçmen aile fertleri arasında Türk vatandaşlığı talebi ile Avrupa ülkeleri vatandaşlığı talebi noktasında üstü örtük bir rol paylaşımı gözlemlenmektedir. Ebeveynlerden biri Türk vatandaşı olmak için çaba sarf ederken diğeri Avrupa’daki bir ülkenin vatandaşı olmak için çaba sarf etmektedir. Aile içinde eşler arasındaki bu tutum farkı geleceğe dair kaygıları azaltma ve beklentilerini Suriye dışındaki topraklarda gerçekleştirme ideallerine dayanmaktadır. Bir başka ilgi çekici husus ise Kamışlı’dan gelen göçmenlerin çoğunun, Suriye’de yıllardır vatandaşlık haklarından yoksun yaşadığı ve kökeni belirsiz yabancı gibi muamele gördükleri gerçeğidir. Söz konusu belirsizlik hali ise vatandaşlık kazanma ısrarında belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda özellikle Suriye’nin kuzeyinde yaşayanların bir kısmının vatandaşlık boyutunda yaşadıkları sıkıntılar ile savaş sonrası durum, Suriye’deki belirsizlikten Türkiye’deki misafirlğe geçiş şeklinde özetlenebilir.

Son zamanlarda Suriye rejimi ve rejime destek veren ülkeler, yaklaşık 4 milyon muhalif vatandaşı rejimin kontrol ettiği bölgelerden İdlib bölgesine doğru göçe zorlamaktadır. Geniş bir coğrafyada bulunan halkını dar bir bölgeye hapsedmeye çalışan rejim, eş zamanlı olarak kitlesel katliamlarla İdlib ve çevresinde yaşayanları Türkiye sınırına doğru göçe zorlamaktadır. Buradaki amaç Türkiye üzerindeki göçmen yükünü daha da arttırarak ülkede demografik, sosyo-ekonomik ve siyasal birtakım sıkıntılara yol açmaktır. Türkiye Cumhuriyeti yönetimi ise bu yeni senaryo karşısında bir takım stratejik hamlelere girişerek bu bölgeden sınırlarına doğru yönelebilecek kitlesel göçleri önlemeye çalışmaktadır. Türkiye, uygulamaya konulan yeni senaryo karşısında, rejim destekçisi konumundaki İran ve Rusya gibi aktörlerle kitlesel göç tehdidini diplomatik yollardan sona erdirmeye çabalarını sürdürmektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında Türkiye'nin uluslararası platformda Suriye savaşındaki belirsizliği nasıl ortadan kaldıracabileceğine dair önerilerin geliştirilmesi uygun görülmüştür:

Gelenen aşamada bilinmelidir ki bu savaşın mağdurlarına yardım ulaştırma veya ülke sınırlarını açmak tek başına Türkiye Cumhuriyeti'nin görevi değildir. Cenevre Sözleşmesine taraf olan her ülke, Suriyeli göçmenlere sınırlarını açma ve geri göndermeme noktasında eşit yükümlülüğe sahiptir. Türkiye'nin, Suriye savaşının başlangıcından itibaren sınırlarını açma konusunda tek yönlü “açık kapı politikası” benimsemesi insani hassasiyetler, tarihi bağlar ve uluslararası anlaşmalara dayansa da bu sorumluluğun yalnız Türkiye ile sınırlı olmadığı bilinmelidir. Dolayısıyla Türkiye'nin tek yönlü “açık kapı politikası” yerine Avrupa ülkelerini de içine alacak “iki yönlü bir açık kapı politikası” (Türk&Nerse, 2019) ile üzerindeki göçmen yükünü azaltması elzemdir. Son zamanlarda bazı Avrupa ülkelerinin sınırlarına dayanan onbinlerce göçmen karşısında sergiledikleri tutum dikkate alındığı takdirde Türkiye'nin yıllardır nasıl bir yük ile karşı karşıya bırakıldığı daha net anlaşılacaktır.

Türkiye'nin uzun zamandır tekrarladığı, İdlib bölgesinde çatışmaların sürmesi halinde oluşabilecek muhtemel kitlesel göçe karşı duyarsız kalan Avrupa ülkelerine “sınırları açarız” uyarısı, bu ülkeler tarafından bir *blöf* ya da *tehdit* olarak algılanmıştır. Türkiye'ye Cenevre Sözleşmesi'ndeki maddelere dayanarak, teoride “*mülteci hakları*”, *vatandaşlık hakları*” üzerinden “*insan hakları dersi*” vermeye çalışan çoğu Avrupa ülkesi, konforları söz konusu olduğunda bu durumla yüzleşmek istememektedir. Bu sebeple Avrupa ülkelerinin, sınırlarına yönelen göçmenler söz konusu olduğunda “*Avrupa değerleri*” diye haykırdıklarından nasıl vaz geçtikleri uygulamalarına yansımaktadır. Bugün Avrupa sınırlarında göçmenlere karşı sergilenen muameleler (Ege'de göçmen botlarını batırma çabasından Meriç nehrinde göçmenlere kurşun sıkmaya kadar varan birçok uygulama) “*Avrupa değerleri*” ile pratikler arasındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır. Türkiye ile göçmen krizi konusunda yaptıkları anlaşmaların gereğini büyük ölçüde yerine getirmeyen Avrupa ülkeleri, son zamanlarda sınırlarına dayanan onbinlerce göçmen söz konusu olunca üst üste acil toplantılarla Türkiye'ye “destek” ifadelerini yeniden üst perdeden dillendirmeye başlamıştır.

Türkiye, 2013 yılında Avrupa Birliği (AB) ile yapmış olduğu *geri kabul anlaşması* kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirirken Avrupa Birliği'nin oyalama ile süreci yönetme anlayışından dolayı *çift yönlü açık kapı politikasını* uygulamaya koymuştur. Uluslararası göç politikasında gecikilen bir tavır olan bu değişikliğin, Suriye'de yaşanan dramın hızlı bir şekilde çözüme kavuşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Ancak burada esas olan *çift yönlü açık kapı politikasındaki* kararlılıktır. Uygulamalar göstermektedir ki Avrupa ülkelerinin Suriye'de kalıcı bir çözüm için desteği, topraklarına yönelebilecek “*göçmen tehdidi*” ile doğru orantılıdır. Bu sebeple Avrupa ülkelerinin sorunu daha yakından hissetmesi ve Cenevre Sözleşmesi yükümlülüklerinin kendilerini de bağladığını bilmeleri önemlidir. Avrupa göçmen/mülteci “*tehdidi*” ne kadar hissederse konforundan vazgeçmemek için Suriye'de kalıcı bir çözümün desteklenmesi noktasında daha ısrarcı olabilecektir. Her platformda Türkiye'nin Cenevre sözleşmesine coğrafi şerh ile taraf olmasını eleştiren bu ülkelerin asıl gayelerinin “*mülteci hakları*” olmadığı ve Türkiye'yi bir “*göç perdeleme deposu*” olarak gördükleri ortadadır. Yaptıkları cüzi yardımlarla haksız bir konfor yaşamaya devam eden AB ülkeleri, her yönden bu sürece dahil olmak zorundadır. Türkiye sınırlarına ilişkin politika değişikliğini kararlı bir şekilde sürdürdüğü ölçüde bu sürecin faturasını diğer ülkelerle paylaşmış olacaktır. AB ülkelerinin yeni vaatleri ile sürecin daha fazla uzamasına rıza gösterilmemelidir.

Sürecin uzaması ve Türkiye'de doğan Suriyeli göçmen sayısının hızla artması geri dönüşü zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede göçmenlerin aidiyet problemini bir an önce çözüme kavuşturup geleceğe güvenle bakma istekleri de ev sahibi toplumun birtakım kaygıları da doğaldır. Bu sebeple yetkililerin orta ve

uzun vadede vatandaşlığa ilişkin düzenlemelerde ülkenin sosyo-ekonomik durumunu, jeopolitik konumunu ve vatandaşlarının hassasiyetlerini göz ardı etmeden çözüm yolları geliştirmesi gerekmektedir. Yapılacak düzenlemeler, yeni toplumsal uzlaşılara kapı aralayacak içerikte olmalıdır. Uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesine koşut bir biçimde Suriye'ye geri dönüş ve Suriye'nin yeniden inşa sürecine ağırlık verilmelidir. Türkiye'yi birçok alanda zorlayan Suriyeli göçmen sorununun kalıcı bir çözüme evrilmesinde diğer aktörlerin sürece dahil ettirilmesi zaruridir. Aksi durumda göçmenlerin "misafirlik" hallerinin kalıcı hale dönüşeceği ve yeni uygulamalara ihtiyaç duyulacağı unutulmamalıdır.

Gelinen noktada Suriye'de bir takım hak talepleri üzerinden başlayan kitlesel hareketler ve bu taleplerin şiddetle bastırılması, ülkeyi büyük bir savaşa sürüklemiştir. Bu gelişmelere başlangıçtan itibaren müdahil olan küresel aktörler de Suriye topraklarını farklı açılardan dizayn etmek amacıyla vekalet savaşını sürdürmektedir. Nihai olarak bilinmelidir ki bu savaş sebebiyle Suriye topraklarında hayatını kaybeden yüzbinlerce insan ile savaştan kaçarken sahillere vuran her cansız beden, insanlık tarihinde kara bir leke olarak anılacaktır.

Kaynakça

AFAD (2017), Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, Ankara.

Akçadağ, E. (2012). Yasa Dışı Göç ve Türkiye, Bilgesam Yayınları, Rapor No: 42, [Online] Mevcut: <<http://www.bilgesam.org/images/dokumanlar/0-96-2014032653yasadisigocveturkiye.pdf>>, [Erişim tarihi: 05. 08. 2019].

Amman, M. T. ve Altındış, E. (2019). "İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığına İlişkin Görüşleri", Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies) 5 (9): 1-20.

Apak, H. (2015). "Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği", Birey ve Toplum Dergisi, 5 (9): 125-142

Aybay, Rona. Vatandaşlık Hukuku, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Baylis, Jhon, Smith, Steve ve Owens, Patricia. The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, England, Oxford University Press, 2010.

Bernstein, Peter Leonard. Tanrılara Karşı Risk: Riskin Olağanüstü Tarihi. Çev.: Canan, Feyyat, İstanbul, Scala Yayıncılık, 2008.

Brubaker, Rogers. Citizenship and Nationhood in France and Germany, Cambridge, Harvard University Press, 1992.

Brubaker, Rogers. Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhı, Çev.: V. Pekel, Ankara, Dost Kitabevi, 2009.

Çiftçi, H. (2018). "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (3): 2232-2256.

Erdoğan, Murat. Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2014.

Erdoğan, Murat. Suriyeliler Barometresi; Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

Ersoy Quadır, S. ve Kabaklı Çimen, L. (2018). "Türk Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Görüşleri (Konya ili örneği)", Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 53 (2): 327-345.

Gerston, Larry. Public Policymaking in a Democratic Society: A Guide to Civic Engagement, New York, 2002.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), Türkiye ve Göç Broşürü, 2. Baskı, Ankara, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2015.

Gülyaşar, M. (2017). "Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme", OPUS- Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7 (13): 678-705.

Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). "Bolu'da Suriyeli ve Iraklı Sığınmacılar Vatandaşlık ve Kaynak Dağılımı Temelinde Öteki Algısı", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2): 113-133.

Kaya, İbrahim ve Yılmaz Eren, Esra. Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu, Seta Raporu, İstanbul, Seta Yayınları, 2014.

Kümbetoğlu, Belkız. Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, 3. Basım, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2012.

Marshall, Thomas H. Citizenship and Social Class: And Other Essays, England, Cambridge University Press, 1950.

Merriam, Sharan B. Nitel Araştırma, Çev.: Selahattin Turan, 3. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.

Nurdoğan, A. K. ve Öztürk, M. (2018). "Geçici Koruma Statüsü İle Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23 (3): 1163-1172

Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). "Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analiz", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (43): 2063-2072.

Polat, E. G. (2011). "Osmanlı'dan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı", Ankara Barosu Dergisi, sayı: 3, s. 127-157.

Punch, Keith F. Sosyal Araştırmalara Giriş, 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2011.

T24 Haber Sitesi (2019), Süleyman Soylu, vatandaşlık verilen Suriyelilerin sayısını açıkladı [Online] Mevcut: <<https://t24.com.tr/haber/suleyman-soylu-vatandaslik-verilen-suriyelilerin-sayisini-acikladi,833262>>, [Erişim tarihi 09.09.2019].

TBMM (2019), Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 66, [Online] Mevcut: <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=66>, [Erişim tarihi 03.09.2019].

The Refugee Convention (1951), [Online] Available at: <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf&ved=2ahUKEWj21zXpcLoAhVsVBUIHXDuC1MQFjAAegQIARAB&usq=AOvVaw0iglhf_Tahiz1bhnRG4mTa>, [Erişim Tarihi 04.03.2020].

Türk, E. (2019). "Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere İlişkin Haberlere Yapılan Yorumların İncelenmesi", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21 (1): 17-30.

Türk, E. ve Nerse, S. (2019). General Conditions, Problems and Expectations of Syrian Migrants in Turkey. Social Science, Ed.: Cahit Aslan ve Özlem Aydoğmuş Ördem (C. I, s. 193-206). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

UN (1948), Universal Declaration of Human Rights. [Online] Available at: <<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>>, [Erişim tarihi: 04.03.2020].

Usta, A. (2013). "Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış", Yasama Dergisi Parlamento Hukuku Özel Sayısı, I (24): 78-102.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458 sayılı ve 2013 tarihli) [Online] Mevcut: <http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf>, [Erişim tarihi: 01.08.2019].

Türk Vatandaşlığı Kanunu (5901 sayılı ve 2009 tarihli) [Online] Mevcut: <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf>>, [Erişim tarihi: 02.08.2019]

T.C. Resmi Gazete (2017, 12 Ocak), Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Sayı no: 29946 [Online] Mevcut: <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170112-24.pdf>>, [Erişim tarihi: 02.8.2019].

Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. [Online] Mevcut: <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/453989>>, [Erişim tarihi: 04.8.2019].

Yıldız, A. (2017). "Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık", Göç Araştırmaları Dergisi, 3 (1): 36-67.